

С. О. Радзівєвська,
к. е. н., Національний транспортний університет

СУЧАСНИЙ СТАН І ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану конкурентоспроможності України і шляхів її підвищення. Виходячи з того, що на світових ринках переважно реалізується українська продукція з незначною доданою вартістю низького рівня обробки, конкурентоспроможність якої досягається за рахунок низької ціни, обґрунтовується необхідність удосконалення структури промисловості України з метою збільшення експорту продукції виробництв п'ятого і шостого технологічних укладів.

The article deals with the current state and ways of improving the competitiveness of the economy of Ukraine. It is emphasized that since the Ukrainian goods with insignificant amount of added value are sold on the world markets and the competitiveness is being enhanced due to low prices, it is essential to improve the structure of the industry of Ukraine by exporting advanced technology products.

Ключові слова: конкурентоспроможність національної економіки, структура промисловості, структура імпорту, структура експорту.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стратегічна мета України — вступ до Європейського Союзу (ЄС), який забезпечить зростання рівня життя її народу. Водночас інтеграція України до ЄС стає можливою лише за умов, якщо у ній будуть зацікавлені країни-члени ЄС. На саміті в Лісабоні у березні 2000 р. Європейська Рада ЄС визначила стратегічну мету — стати найконкурентнішою і найдинамічнішою в світі економікою, заснованою на знаннях, здатною до безперервного гармонійного зростання, створення більшої кількості робочих місць продуктивної праці й тіснішого соціального гуртування. Тому безперечною умовою вступу України до ЄС стає підвищення конкурентоспроможності її економіки. Виходячи з того, що конкурентоспроможність економіки України залежить від багатьох факторів, важливим стає виявлення тих з них, які є вирішальними для її підвищення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Серед праць, присвячених конкурентоспроможності країн і шляхам їх підвищення, слід відмітити дослідження зарубіжних вчених Д. Долгова, П. Кругмана, М. Портера, Б. Шлюсарчика, українських вчених Л. Антоноук, І. Бураковського, В. Геєця, М. Дудченка, Я. Жаліла, Д. Лук'яненка, Ю. Макагона, В. Новицького, Ю. Пахомова, А. Поручника, А. Румянцева, В. Сіденка, А. Філіпенка, О. Шниркова.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності посилення конкуренції диференціації при реалізації українських продуктів і послуг на світових ринках шляхом інноваційного розвитку економіки України та удосконалення її структури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Конкурентоспроможність національної економіки характеризується конкурентною позицією країни, яка відповідає рейтингу конкурентоспроможності, визначеному за допомогою різних методик. Серед них найбільш авторитет-

ними є рейтинги Міжнародного інституту розвитку менеджменту (Лозанна) та Всесвітнього економічного форуму (Давос). Методики їх розрахунку надають можливість визначити ранг країни і вже у процесі цих розрахунків стає можливим надання різних значень певним показникам з метою виявлення чутливості рангу країни відносно цих показників. Тобто використання цих методик дозволяє імітувати поведінку рангу країни за різних умов її розвитку.

Таким чином, розрахований за будь-якою методикою ранг конкурентоспроможності країни являє собою кількісне визначення конкурентоспроможності національної економіки. Необхідно зазначити, що визначений ранг конкурентоспроможності країни має не абсолютний, а відносний характер: він визначає місце країни серед обраної сукупності країн. Тому ранг країни залежить не тільки від дій самої країни, спрямованих на підвищення її рейтингу, а й від інших країн. Дії цих країн можуть як підвищувати, так і знижувати рейтинг країни. Тому збільшення або, навпаки, зменшення конкурентоспроможності країни може відбуватися незалежно від тих чи інших дій країни. Тому у подальшому при розгляді змін національної конкурентоспроможності економіки України слід враховувати цю особливість.

З 2004 року головним індексом для вимірювання національної конкурентоспроможності став розроблений за методологією Всесвітнього економічного форуму Глобальний Індекс Конкурентоспроможності (ГІК), який формують 110 індикаторів. Приблизно одна третина з них — це статистичні дані, решта — дані, отримані шляхом опитування, яке проводиться за методологією ВЕФ. ГІК увібрав у себе основні новітні ідеї щодо конкурентоспроможності й, з урахуванням складності процесу економічного росту, бере до уваги зважене середнє значення великої кількості різних компонентів, кожний з яких стосується одного з аспектів конкурентоспроможності. Компоненти згруповані в 12 складових конкурентоспроможності: 1) державні, суспільні та приватні установи; 2) інфраструктура; 3) макроекономічна стабільність; 4) охорона здоров'я та початкова освіта;

Таблиця 1. Динаміка експорту товарів і послуг України, млрд дол. США

Роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 I півріччя
Обсяг	19,8	22,0	27,3	38,0	40,4	45,9	58,3	78,7	49,3	63,1	39,4

Джерело: статистичні збірники "Зовнішня торгівля України товарами та послугами", Том 1 (у 2006 році, с. 9), (у 2007 році, с. 9), (у 2008 році, с. 11), (у 2009 році, с. 10); Експрес-випуск. Держкомстат України 12.08.2011. № 192; Зовнішня торгівля України товарами за 1 півріччя 2011 року. С. 2. Експрес-випуск. Держкомстат України 12.08.2011. № 196. Зовнішня торгівля України послугами за 1 півріччя 2011 року. С. 2; Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Таблиця 2. Динаміка зовнішньоторговельного сальдо України, млрд дол. США

Роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 I півріччя
Сальдо	2,88	3,84	2,84	6,92	1,29	-2,88	-7,26	-13,31	-1,31	-3,11	-1,8

Джерело: статистичні збірники "Зовнішня торгівля України товарами та послугами", Том 1 (у 2006 році, с. 15), (у 2007 році, с. 15), (у 2008 році, с. 17), (у 2009 році, с. 17); Експрес-випуск. Держкомстат України 12.08.2011. № 192; Зовнішня торгівля України товарами за 1 півріччя 2011 року. С. 2; Експрес-випуск. Держкомстат України 12.08.2011. № 196; Зовнішня торгівля України послугами за 1 півріччя 2011 року. С. 2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

5) вища освіта та професійна підготовка; 6) ефективність ринку товарів та послуг; 7) ефективність ринку праці; 8) розвиненість фінансового ринку; 9) оснащеність новітніми технологіями (технологічна готовність); 10) розмір ринку; 11) рівень розвитку бізнесу; 12) інновації [1, с. 15—17].

Результати України в ГІК 2008—2009 рр. свідчать про те, що вона займає 72 місце з 134 країн. Серед країн СНД Україна займає четверте місце із загальним балом 4,09 після Російської Федерації, Казахстану та Азербайджану. У порівнянні з попереднім роком Україна поліпшила свій рейтинг на одну позицію, тобто незначним чином поліпшила свою конкурентну позицію. Загальна оцінка конкурентоспроможності економіки України зросла на 0,11 бали (для порівняння загальна оцінка конкурентоспроможності в 2007—2008 рр. знизилась на 0,05 бала). Однак збільшення загального балу незначним чином позначилось на динаміці країни в рейтингу ГІК. Це можна пояснити тим, що інші країни, які знаходяться вище або нижче України у рейтингу, так само прогресували в 2008—2009 рр.

Результати України в ГІК 2009—2010 рр. свідчать про те, що вона займає 82 місце, у 2010—2011 рр. 87 місце серед того ж числа країн, що у попередньому звіті, і 89 місце серед країн, що враховувалися у цьому періоді, із загальним балом 3,9 [2]. Виходячи з цих даних, можна зробити висновок, що конкурентоспроможність економіки України за період 2008—2011 рр. знизилась. Дійсно, про це свідчить зіставлення як місця країни у рейтингу країн, так і загальних балів відповідно з ГІК 2008—2009 рр. і ГІК 2010—2011 рр.

Дані звітів про конкурентоспроможність країн світу дозволяють і більш детально розглянути стан конкурентоспроможності економіки України у розрізі 12 складових конкурентоспроможності. Відповідно до цих даних результати ГІК 2008—2009 рр. за складовими свідчать про те, що за першою складовою "Державні, суспільні та приватні установи" Україна займає 115 місце, за другою складовою "Інфраструктура" — 79 місце, за третьою складовою "Макроекономічна стабільність" — 91 місце, за четвертою складовою "Охорона здоров'я та початкова освіта" — 60 місце, за п'ятою складовою "Вища освіта та професійна підготовка" — 43 місце, за шостою складовою "Ефективність ринку товарів та послуг" — 103 місце, за сьомою складовою "Ефективність ринку праці" — 54 місце, за восьмою складовою "Розвиненість фінансового ринку" — 85 місце, за дев'ятою складовою "Оснащеність новітніми технологіями (технологічна готовність)" — 65 місце, за десятою складовою "Розмір ринку" — 31 місце, за одинадцятою складовою "Рівень розвитку бізнесу" — 80 місце і за дванадцятою складовою "Інновації" — 52 місце.

За даними результату ГІК 2010—2011 рр., Україна у розрізі цих складових займає відповідно 104, 68, 132, 67, 46, 129, 54, 119, 83, 38, 100 і 63 місця. Зіставлення з даними результату ГІК 2008—2009 рр. дозволяє констатувати, що за складовою "Державні, суспільні та приватні установи" Україна значно покращила свої позиції, тобто покращила

інституційне середовище. Позитивні тенденції спостерігаються і в удосконаленні інфраструктури, яка є одним з вагомих факторів конкурентоспроможності економіки. Але на даному відрізку часу спостерігається значне падіння місця складової "Макроекономічна стабільність" — з 91 місця на 132. Це можна пояснити наслідками світової фінансової кризи, сила впливу якої на економіку України у порівнянні з іншими країнами виявилася особливо значною. Падіння з 60 місця на 67 спостерігається і за четвертою складовою "Охорона здоров'я та початкова освіта". Слід відзначити, що якщо погіршення показників охорони здоров'я і може бути пов'язане зі світовою

кризою, то погіршення показників початкової освіти, на нашу думку, має довгостроковий характер і зумовлюється існуючим демографічним станом відтворення населення України. Тому у найближчій перспективі покращення цієї складової можливе лише за рахунок покращення показників охорони здоров'я. Падіння з 43 на 46 місце спостерігається і за п'ятою складовою "Вища освіта та професійна підготовка", яка, на нашу думку, також носить довгостроковий характер і обумовлюється існуючим демографічним станом відтворення населення України. Особливо великих втрат зазнала конкурентоспроможність економіки України за складовою "Ефективність ринку товарів та послуг" — з 103 на 129 місце. Це можна пояснити, як і для складової "Макроекономічна стабільність", наслідками світової фінансової кризи. Водночас складова "Ефективність ринку праці", незважаючи на фінансову кризу, зберегла своє 54 місце. В умовах фінансової кризи спостерігаємо різке падіння складової "Розвиненість фінансового ринку" — з 85 на 119 місце. Дещо неочікуваним виглядає падіння складової "Оснащеність новітніми технологіями (технологічна готовність)" — з 65 на 83 місце. Виходячи з того, що криза перш за все торкнулася розвинутих країн, можна було б сподіватися на покращення цієї складової. Але фактичні дані дозволяють висловити думку про те, що саме високі технології стають більш стійкими в умовах кризи.

Економіка України виявилася більш вразливою у порівнянні з іншими країнами в умовах світової кризи і за складовими "Розмір ринку" — падіння з 31 на 38 місце, "Рівень розвитку бізнесу" — з 80 на 100 місце і "Інновації" — з 52 на 63 місце.

Таким чином, з 12 складових конкурентоспроможності економіки України дві покращили свої рейтинги, одна зберегла, а решта — їх погіршила. У цілому погіршився й рейтинг конкурентоспроможності економіки України.

Змістовна оцінка наслідків такого погіршення конкурентоспроможності економіки України вимагає якісного визначення цієї економічної категорії.

Аналіз існуючих в науковій літературі її визначень дозволяє узагальнити їх у наступному вигляді: конкурентоспроможність національної економіки — це її здатність продавати на ринках інших країн свою продукцію, налагоджувати між країнами виробничу кооперацію і при цьому забезпечувати сталий розвиток країни і на цій основі — стабілізацію чисельності народу, зростання його добробуту, якості і тривалості життя людей. Але, приймаючи таке визначення конкурентоспроможності національної економіки, ми стикаємося з певною суперечністю між ним і викладеним вище підходом до кількісного, рейтингового виміру конкурентоспроможності.

Дійсно, рейтинговий підхід розглядає не саму по собі конкурентоспроможність країни, а її співвідношення з конкурентоспроможністю інших країн, які утворюють їх певну множину. Розв'язання цієї суперечності стає можливим, якщо функціонування національної економіки розглядається одночасно як відокремлено, так і у контексті функціону-

вання інших країн, з якими взаємодіє національна економіка, а по суті — у взаємодії зі світовою економікою.

Очевидно, що найважливішою ознакою конкурентоспроможності економіки України є її здатність виробляти і реалізовувати на внутрішньому і зовнішньому ринках свою продукцію. Кількісно ця ознака визначається розміром і динамікою експорту товарів і послуг. Дані, які характеризують динаміку експорту товарів і послуг України у 2001—2010 рр. (табл. 1), свідчать про його постійне зростання, крім 2009 кризового року, коли він значно зменшився і склав 62,6% від рівня 2008 р. У 2010 р. експорт товарів і послуг збільшився у 1,28 рази відносно рівня 2009 р. і склав 80% від рівня 2008 р. Зростання експорту товарів і послуг України спостерігається і в 2011 р.

Водночас саме по собі зростання експорту товарів і послуг України не дозволяє стверджувати, що має місце зростання конкурентоспроможності її економіки, тому що воно може супроводжуватися випереджачим зростанням імпорту товарів і послуг, наслідком чого стає зменшення зовнішньоторговельного сальдо і навіть набуття ним від'ємних значень (табл. 2).

Разом з тим, логічно стверджувати, що зростання експорту і зростання позитивного і зменшення негативного зовнішньоторговельне сальдо свідчать про зростання конкурентоспроможності економіки України. Якщо експорт товарів і послуг та позитивне зовнішньоторговельне сальдо зменшуються, або негативне — збільшується, то це свідчить про зменшення конкурентоспроможності. Логіка цього твердження зводиться до наступного. Економіка України у роки зменшення сальдо підвищує споживання тих товарів і послуг, які сама не може виробляти взагалі або не може виробляти відповідної якості і ціни. Тобто конкурентоспроможність економіки України збільшується у тому випадку, коли швидкість зростання експорту перевищує швидкість зростання імпорту. Відповідно до цієї логіки на даному відрізку часу зростання конкурентоспроможності економіки України відносно попередніх років спостерігається тільки у 2002 і 2009 р. Відмітимо, що, за розрахунками, зробленими за методологією Всесвітнього економічного форуму, збільшення рейтингу конкурентоспроможності України спостерігалось у 2001—2002, 2002—2003, 2006—2007 і 2008—2009 р. [1, с. 33].

Конкурентоспроможність економіки України визначається не тільки обсягами експорту й імпорту товарів і послуг, але їх структурою. Дійсно, дані табл. 2 дозволяють відмітити той факт, що зовнішньоторговельне сальдо України, починаючи з 2006 р., стало від'ємним. Це свідчить про те, що економіка України значну частину своїх потреб задовольняє за рахунок імпорту, на оплату якого не вистачає доходів від експорту продукції власного виробництва і це призводить до необ-

Таблиця 3. Динаміка структури реалізованої промислової продукції України за основними видами діяльності, %

Роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 Січ.-серпень
Добувна промисловість	10,1	10,0	9,0	7,3	8,3	8,2	7,9	9,4	8,4	11,4	12,9
Металург. вироб. та вироб. готових метал виробів	20,6	20,5	22,1	23,3	22,1	21,9	22,0	22,0	17,5	21,3	22,8
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	5,5	7,7	8,3	9,1	9,4	8,0	7,3	7,2	6,7	8,1	7,0
Хімічна та нафтохімічна промисловість	6,9	6,6	7,2	6,2	6,4	6,4	6,1	6,1	6,0	6,3	7,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнов. виробів	19,1	19,1	18,9	15,8	16,3	15,5	15,3	15,2	19,8	16,7	14,3
Легка промисловість	1,6	1,6	1,4	1,2	1,1	1,1	1,0	0,9	0,9	0,7	0,7
Машинобудування	11,5	12,1	13,4	13,4	12,7	12,5	13,7	13,3	10,6	11,4	11,8
Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	14,1	13,2	11,2	16,3	15,9	18,3	18,2	17,8	22,4	17,4	17,3
Інші	9,8	8,8	8,5	7,4	7,8	8,1	8,5	8,1	7,7	6,7	6,2

Джерело: Статистичні щорічники України за 2001 р. (с. 114), 2002 р. (с. 118), 2003 р. (с. 106), 2004 р. (с. 107), 2005 р. (с. 105), 2006 р. (с. 104), 2007 р. (с. 110), 2008 р. (с. 112) 2009 р. (с. 108). Експрес-випуск. Держкомстат України 28.09.2011. № 240. Обсяг реалізованої промислової продукції за січень-серпень 2011 року та індекс обороту (реалізації) в Україні. С. 1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

хідності одержання зовнішніх запозичень, збільшення витрат з бюджету на обслуговування зовнішнього боргу і зменшення можливостей для підвищення добробуту народу. Так, на кінець 2010 р. обсяг валового зовнішнього боргу України сягнув 117,3 млрд дол. США (85,7% від ВВП), збільшившись протягом звітного року на 13,9 млрд дол. США (на 13,5%) [3].

Очевидно, зростання конкурентоспроможності економіки України тісно пов'язане зі зменшенням зовнішнього боргу, що стає можливим лише за рахунок досягнення позитивного зовнішньоторговельного сальдо.

Аналіз структури експорту товарів України свідчить про те, що його основу складають товари з незначною часткою

Таблиця 4. Динаміка структури основних видів експорту товарів України, %

Роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 I пів
Продукти рослинного походження	4,3	6,2	3,2	3,5	5,0	5,1	3,5	8,3	12,7	7,7	6,9
Жири та олії, готові харчові продукти	4,2	5,0	6,3	5,2	5,5	6,1	7,8	6,7	9,8	10,1	9,9
Мінеральні продукти	10,8	12,5	15,2	13,2	13,8	10,1	8,7	10,5	9,8	13,1	14,5
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей пром., полімерні матеріали	10,7	9,3	10,0	9,8	10,4	10,9	10,2	9,0	7,7	8,1	7,6
Недорогоцінні метали та вироби з них	41,3	39,7	36,8	40,0	40,9	42,8	42,1	41,2	32,3	33,7	34,4
Продукція машинобудування	14,4	14,6	15,8	17,3	13,5	14,5	17,2	16,4	17,3	17,8	16,6

Джерело: Статистичні щорічники України за 2001 р. (с. 266), 2002 р. (с. 283), 2003 р. (с. 269), 2004 р. (с. 275), 2005 р. (с. 262.), 2006 р. (с. 254), 2007 р. (с. 264), 2008 р. (с. 264) 2009 р. (с. 260); Експрес-випуск. Держкомстат України 12.08.2011. № 192; Зовнішня торгівля України товарами за 1 півріччя 2011 року. С. 8—11; Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Таблиця 5. Динаміка структури основних видів експорту послуг України, %

Роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 I пів
Транспортні	83,5	83,5	82,7	76,1	73,0	71,3	67,6	65,1	65,7	67,1	68,8
Різні ділові	5,2	5,7	5,9	8,0	9,5	11,3	12,9	13,2	12,8	12,7	12,7
Подорожі	2,3	2,5	2,8	3,1	3,4	3,3	3,8	4,2	3,1	3,3	2,6
Фінансові	0,5	0,4	0,5	0,4	0,6	0,1	3,6	4,1	3,9	4,1	2,4
Послуги зв'язку	2,6	2,2	2,0	2,4	3,3	3,4	2,6	2,8	3,3	3,0	2,6
Комп'ютерні	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5	1,2	1,8	2,3	2,9	2,9	3,1
Страхові	0,1	0,1	0,3	0,3	0,4	0,9	2,8	1,6	0,8	0,5	0,6
Роялті та ліцензійні	0,1	0,1	0,1	0,5	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,4	0,4

Джерело: Статистичні щорічники України за 2001 р. (с. 270), 2002 р. (с. 289), 2003 р. (с. 275), 2004 р. (с. 281), 2005 р. (с. 268), 2006 р. (с. 260), 2007 р. (с. 270), 2008 р. (с. 270) 2009 р. (с. 267), Експрес-випуск. Держкомстат України. 15.02.2011. № 27; Зовнішня торгівля України послугами за 2010 рік. С. 9; Експрес-випуск. Держкомстат України 12.08.2011. № 196; Зовнішня торгівля України послугами за 1 півріччя 2011 року.

доданої вартості. Це означає, що її виробництво супроводжувалося незначними виплатами заробітної плати і потребувало або витрат робочої сили невисокої кваліфікації, або відбувалось неповне використання кваліфікації цієї робочої сили і відповідна недооплата її праці. Зазначимо, що ці українські товари виграють конкурентну боротьбу на світових ринках за рахунок лідерства у витратах. Очевидно, що, якщо в експорті товарів зростає питома вага саме таких товарів, то навіть при зростанні обсягів експорту говорити про зростання конкурентоспроможності економіки України наряд чи можливо.

З іншого боку, імпорт товарів зі значною часткою доданої вартості свідчить про те, що для підвищення своєї конкурентоспроможності економіка України повинна ставити перед собою задачу імпортозаміщення з тим, щоб задовольняти свої потреби власною продукцією і експортувати її.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності економіки України визначається тими зрушеннями, які мають відбуватися у сфері виробництва і призвести до зміни його структури.

У світлі вищесказаного розглянемо структуру промисловості України (табл. 3). Наведені в табл. 3 дані свідчать про те, що за останні десять років структура промисловості України фактично не змінюється, металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення, хімічна та нафтохімічна промисловість збільшують свою питому вагу, а виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, легка промисловість її значно зменшують, машинобудування спочатку збільшує, а в останні роки навіть зменшує її і у 2010 р. досягає рівня 2001 р., а у першому півріччі 2011 р. перевищує її лише на 0,3%. Тобто говорити про значні структурні зрушення в промисловості України наведені дані не дозволяють. Це, безперечно, впливає і на структуру експорту товарів України, яка покращилась за рахунок збільшення питомої ваги продуктів рослинного походження, жирів, олії, готових харчових продуктів, продукції машинобудування і зменшення питомої ваги недорогоцінних металів та виробів з них (табл. 4).

Але, як і раніше, основу експорту України складають товари низького ступеня обробки з незначною часткою доданою вартості, зокрема чорні метали та вироби з них, мінеральні продукти, продукція хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості, полімерні матеріали, тобто товари, у виробництві яких було закладено стратегію лідерства у витратах.

У світлі наведених даних проблему підвищення конкурентоспроможності економіки України слід розглядати крізь призму збільшення у виробництві та експорті питомої ваги товарів зі значною часткою доданої вартості, ціна і попит на які мають тенденцію до зростання, посилення їх якісних конкурентних переваг.

Значним фактором підвищення конкурентоспроможності економіки України є розвиток експорту послуг. Слід відзначити, що експорт послуг характеризується значною динамікою, у 2010 р. його обсяг у порівнянні з 2000 р. виріс у 3,3 рази. Значно покращилась і структура експорту послуг. Разом з тим, потребують більш динамічного розвитку ті види послуг, які зумовлені розвитком туризму, фінансів,

сучасних інформаційних технологій, розвитком української науки і технологій (табл. 5).

Слід зазначити, що падіння валютного курсу гривні відносно долара США внаслідок світової фінансової кризи сприяло збереженню конкурентоспроможності української продукції, але одночасно погіршило умови подальшого використання того потенціалу, особливо природного, яким володіє країна. І якщо послідовно розглядати конкурентоспроможність країни як її здатність забезпечення економічної могутності країни, її сталого розвитку і на цій основі — зростання добробуту народу, покращення всіх показників, які позитивно характеризують сучасний стан і майбутнє країни, то цілком очевидним стає той факт, що використання цінової конкурентоспроможності за

рахунок зниження валютного курсу гривні відносно долара США не може розглядатися як доцільне.

Відзначимо, що в науковій літературі висловлюється думка про те, що зниження валютного курсу гривні супроводжується збільшенням співвідношення валютного курсу і паритету купівельної спроможності гривні і свідчить про негативний характер перебігу в країні економічних процесів [4]. До того ж зниження валютного курсу гривні ускладнює обслуговування і виплату зовнішнього валового боргу країни, деномінованого у доларах США.

Викладене вище дозволяє погодитись з висловленою думкою про необхідність переорієнтації з металургії як основної статті експортної виручки на галузі економіки, пов'язані з аграрним сектором та харчовою промисловістю, на машинобудування, авіакосмічну галузь, ядерну енергетику [5]. Розвиток цих галузей має визначити майбутню структуру економіки України, її перехід на п'ятий та шостий технологічні уклади і експорт продукції виробництв, що їх формують. Саме за рахунок цього економіка України набудуватиме нових конкурентних переваг, які забезпечать підвищення рівня її конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ

Викладене вище дозволяє стверджувати, що підвищення конкурентоспроможності економіки України стає можливим за рахунок інноваційного розвитку, який забезпечить перебудову її структури на основі впровадження виробництв п'ятого та шостого технологічних укладів. У основу зовнішньоторговельної політики має бути покладений поступовий перехід від цінової конкуренції товарів з незначною часткою доданої вартості до нецінової конкуренції, конкуренції якості товарів високого ступеня обробки зі значною часткою доданої вартості. Необхідно також в експорті послуг збільшувати питому вагу тих їх видів, які зумовлені розвитком туризму, фінансів, сучасних інформаційних технологій, розвитком української науки і технологій. Особлива увага при цьому має бути приділена розвитку фінансової системи, посиленню державного валютного контролю і валютного регулювання, а також контролю за утворенням зовнішнього боргу і динамікою його обслуговування.

Література:

1. Звіт про конкурентоспроможність України 2009. На зустріч економічному зростанню та процвітання. — К.: Фонд "Ефективне управління", 2009. — 230 с.
2. The Global Competitiveness Report 2010—2011. Klaus Schwab, World Economic Forum. — Geneva, Switzerland, 2010. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.worldeconomicforum/>.
3. Платіжний баланс і зовнішній борг України. 2010 рік. — К., 2011. — С. 78.
4. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: монографія / [О.М. Алімов, А.І. Даниленко, В.М. Трегубчук та ін.]. — К.: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. — С. 487.
5. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи / В. Геєць // Економіка України. — 2009. — № 2. — С. 21—23.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2011 р.